

O‘ZBEKISTON XALQARO ISLOM AKADEMIYASI

“DIN PSIXOLOGIYASI VA PEDAGOGIKA” KAFEDRASI

O‘ZBEKISTONDA DIN PSIXOLOGIYASINING ILMIY- NAZARIY VA AMALIY MASALALARI

**mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy
konferensiyasi materiallari to‘plami
22.05.2024y.**

Toshkent 2024

O‘ZBEKISTON XALQARO ISLOM AKADEMIYASI

“DIN PSIXOLOGIYASI VA PEDAGOGIKA” KAFEDRASI

O‘ZBEKISTONDA DIN PSIXOLOGIYASINING ILMIY-NAZARIY VA AMALIY MASALALARI

**mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy konferensiya
materiallari to‘plami**

(22 may 2024y.)

Toshkent 2024

N.Botirova	SABR FENOMENINING PSIXOTERAPEVTIK TA’SIRI	128
Ibragimov J.M.	XARAJATLARNI BOSHQARISH USLUBI VA UNING ASOSIY TAMOYILLARI	131
M.Maxamatova G. V. Ganiyeva	O‘QUV FAOLIYATIDA TALABALARDA O‘Z-O‘ZINI FAOLLASHTIRISHDA PSIXOLOGIK TRENINGLAR SAMARADORLIGI.	134
D.Arapbayeva	PSIXOLOGIK IQLIMNING OILAVIY MUNOSABATLAR BARQARORLIGIGA TA’SIRI	137
Sh.Abduraximova	TALABALARNING O‘QUV FAOLIYATIDA STRESSGA BARDOSHLILIKNING IJTIMOY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	140
S. Tulanboev	ADVANCING CLINICAL PSYCHOLOGY: A COMPREHENSIVE ANALYSIS OF ITS ROLE AND FUTURE IN UZBEKISTAN	143
A.G‘ulomjonova G‘ayibova N.A.	XOTIRA BUZILISHI VA UNI TIKLASH YO‘LLARI	147
S. Boboyorova G‘ayibova N.A.	YOSHLARDA MILLIY BAG‘RIKENGLIKNI SHAKLLANTIRISH MUAMMOSI	150
L. Islomova A.S.Nazarov	ILK BOLALIK DAVRIDA NUTQNING RIVOJLANISHI VA UNING AHAMIYATI	153
Muxiddinova U.A.	DIN SHAXS KOPING-STRATEGIYASI MANBAYI SIFATIDA	156
R. Mo‘minjonova Y.R.Dosjanova	KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI O‘QUVCHILARDA DIQQAT YETISHMASLIGI VA GIPERAKTIVLIK SINDROMI	160
N.O‘ktamova G‘ayibova N.A.	KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI BOLALARDA QO‘RQUV - PSIXOLOGIK MUAMMO SIFATIDA	163
A.Ne‘matjonova F.F.Rasulova	RESOTSIOLIZATSIYA JARAYONINING KO‘RINISHLARI VA ULARNI HAYOTGA TATBIQ ETILISHI	166
O‘.O‘rolova M.Mirqosimova	UMUMIY O‘RTA TA‘LIMDA BAHOLASHNING INNOVATSION USULLARIDAN FOYDALANISH	170
M.O‘sarova Y.R.Dosjanova	BOLALAR PSIXOLOGIYASI FANINING BOSHQA FANLAR BILAN ALOQASI	176
N.Roziboyeva	MULOQATDA IMO-ISHORALARNING O‘RNI	179
Sh.Toxtiyev	ASSURIYA VA BOBILDAGI ASIRLIK YAHUDIYLARNING DIN VA DINIY AN‘ANALARIDAGI O‘ZGARISHLARGA TA’SIRI	182
N.Xoshimova M.Akramov	OILA O‘SMIRNING SHAXSIY RIVOJLANISHI OMILI SIFATIDA	187
N.Xoshimova S.Xidirov	KOMPYUTER O‘YINLARINING O‘SMIRLAR O‘ZLASHTIRISHIGA TA’SIRI	190

PSIXOLOGIK IQLIMNING OILAVIY MUNOSABATLAR BARQARORLIGIGA TA’SIRI

Arapbayeva Damegul Kurbanovna

Xalqaro Nordik universiteti dotsenti, psixologiya fanlari nomzodi;

O‘zMU mustaqil izlanuvchisi (DSc).

Oila murakkab ta’lim sifatida psixologiyaning turli sohalari va yo‘nalishlarining diqqat markaziga aylanadi: ijtimoiy, yosh, klinik, pedagogik va boshqalar. Va bu yerda darhol bizga to‘liq kundalik iboralar sifatida ma’lum bo‘lgan bir nechta atamalar paydo bo‘ladi.

Oilaning psixologik iqlimi – fanda ushbu tushunchaning sinonimlari “oilaning psixologik muhiti”, “oilaning emotsional iqlimi”, “oilaning ijtimoiy-psixologik iqlimi”dir. Demak, bu tushunchalarning qat’iy ta’rifi yo‘qligi aniq [3]. Masalan, psixologik iqlim ostida oilaning umumlashtirilgan, integral xarakteristikasini taxmin qilish mumkin, bu er-xotinning oila hayotining asosiy jihatlari, umumiy ohang va muloqat uslubidan qoniqishining mezon darajasini aks ettiradi.

Psixologik iqlim oila ichidagi munosabatlarning barqarorligini belgilaydi, kattalar va bolalarning rivojlanishiga katta ta’sir ko‘rsatadi. Psixologik iqlim bir marta va hamma uchun berilgan o‘zgarmas narsa emasligi muhimdir. U oila a’zolari tomonidan yaratiladi – bu ularning harakatlariga bog‘liq, u qanday bo‘ladi, qulay yoki noqulay, nikoh qancha davom etadi va hokazo. Qulay psixologik iqlim uchun quyidagi belgilar xosdir: hamjihatlik, uning har bir a’zosining shaxsiyatini har tomonlama rivojlantirish imkoniyati, oila a’zolarining bir-biriga nisbatan yuqori xayrixohligi va xotirjam, munosib, an’anaviy talabchanligi, xavfsizlik va emotsional-psixologik qoniqish hissi, o‘z oilasiga mansubligidan faxrlanish, javobgarlik. Qulay psixologik iqlimi bo‘lgan oilada uning har bir a’zosi boshqalarga sevgi, hurmat va ishonch bilan, ota – onalarga – hurmat bilan, zaiflarga – har qanday vaqtda yordam berishga tayyorlik bilan munosabatida bo‘ladi.

Oila a’zolarining bo‘sh vaqtlarini uy davrasida o‘tkazishga, hammani qiziqtiradigan mavzularda suhbatlashishga, uy vazifalarini birgalikda bajarishga, har bir insonning ezgu fazilatlari va ezgu ishlarini ta’kidlashga intilishi oiladagi qulay psixologik muhitning muhim ko‘rsatkichidir. Bunday iqlim uyg‘unlikka, yuzaga keladigan nizolarning keskinligini kamaytirishga, stressli sharoitlarni bartaraf etishga, o‘z ijtimoiy ahamiyatini baholashni oshirishga va har bir oila a’zosining shaxsiy salohiyatini ro‘yobga chiqarishga yordam beradi. Qulay oilaviy iqlimning dastlabki asosi oilaviy munosabatlardir – birgalikda yashash er-xotinlardan murosaga tayyorlikni,

sharikning ehtiyojlari bilan hisoblashish, bir-birlariga bo‘ysunish, o‘zaro hurmat, ishonch, o‘zaro tushunish kabi fazilatlarni rivojlantirish qobiliyatini talab qiladi [3].

Oila a‘zolari tashvish, emotsional noqulaylik, begonalashishni boshdan kechirganda, oilaga asosiy funktsiyalardan biri – psixoterapevtik, stress va charchoqdan xolis bo‘lishni bajarishga imkon bermaydigan oiladagi noqulay psixologik iqlim haqida gapirish lozim, bu esa depressiya, janjallar, aqliy zo‘riqish va ijobiy emotsiyalarning yetishmasligiga olib keladi. Aslida, agar oila a‘zolarining o‘zlari bu vaziyatni yaxshi tomonga o‘zgartirishga intilmasalar, unda oilaning mavjudligi muammoli bo‘lib qoladi [3].

Psixologik iqlimni, shuningdek, u yoki bu oilaga xos bo‘lgan, birgalikda yashash natijasida ko‘proq yoki kamroq barqaror emotsional kayfiyat sifatida aniqlash mumkin, bu oilaviy muloqotning natijasidir, ya‘ni oila a‘zolarining kayfiyati, ularning hissiy tajribalari va hayajonlari, bir-biriga, boshqa odamlarga, ishlarga, atrofdagi voqealarga munosabati natijasida paydo bo‘ladi. Bu allaqachon emotsional muhit – nikoh barqarorligining, barcha oila a‘zolarining sog‘lig‘i holatining, oilaning hayotiy funktsiyalari samaradorligining muhim omili. Bugungi kunda olimlarning fikriga ko‘ra, zamonaviy jamiyatda oila an‘anaviy funktsiyalarini yo‘qotib, tobora ko‘proq emotsional-psixologik aloqa institutiga, o‘ziga xos “psixologik boshpana”ga aylanmoqda. Bu bilan bahslashishga harakat qilib ko‘ring ...[3].

Oilaning psixologik iqlimi va oilaning psixologik salomatligi yaqin, ammo aniq bir xil tushunchalar emas. Ehtimol, oilaning psixologik salomatligi hayotiy funktsiyalar dinamikasining ko‘rsatkichi sifatida ta‘riflanishi kerak, unda sodir bo‘layotgan ijtimoiy-psixologik jarayonlarning sifat tomonini va xususan, oilaning ijtimoiy muhitning istalmagan ta‘siriga qarshi turish qobiliyatini ifodalaydi. Barqaror va uzoq muddatli psixologik o‘zaro bog‘liqlik, shaxslararo samimiy tajribalarning yaqinligi/o‘xshashligini saqlash, qiymat yo‘nalishlarining ahamiyati va ba‘zan bir xilligi, oilaviy maqsadlar, ularning ustuvorligining moslashuvchanligi, manzilliligi, umumiy emotsional va psixologik yaxlitligi – mana bular, ehtimol, bizning oilaning psixologik salomatligini aniqlashning asosiy qoidalari [4].

Shunday qilib, psixologik salomatlik – bu oilaning barcha a‘zolarining xulq-atvori va faoliyatini ularning hayot sharoitlariga mos ravishda tartibga solishni ta‘minlaydigan oilaning aqliy psixologik farovonligi holati. Shuningdek, biz ushbu hodisaning ko‘rsatkichlari va mezonlarini aniqlashimiz mumkin:

- oilaviy qadriyatlarning o‘xshashligi;
- funksional – rol izchilligi;
- oiladagi ijtimoiy rolning adekvatligi;
- emotsional va jinsiy qoniqish;

- mikroijtimoiy munosabatlarga moslashish;
- oilaviy uzoq umr ko‘rishga intilish/yo‘naltirish [4].

Yuqorida keltirilgan ma’lumotlar zamonaviy oilaning umumlashtirilgan psixologik portretini aks ettirishi va uning farovonligi darajasini tavsiflashi mumkin.

Va bu yerda yana bir juda qiziq savol tug‘iladi – oilaviy an’analar haqidagi savol, sotsiologiya va madaniyatshunoslik, yechimda estetika va axloqshunoslik, psixologiya va etnologiya va boshqalar o‘zaro bog‘liq bo‘lgan savol [3]. Oilaviy an’analar – bu ma’lum bir oilada qabul qilingan, avloddan-avlodga o‘tadigan odatiy me‘yorlar, xulq-atvorlar, urf-odatlar va qarashlar. Oilaviy urf-odatlar va marosimlar funksional oilaning muhim belgilaridan biridir. Shu bilan birga, oilaviy an’analarning mavjudligi oila ichidagi o‘zaro ta’sir qonunlarini o‘tkazishning [oilaning keyingi avlodlariga] asosiy va eng muhim mexanizmlaridan biri hisoblanadi: rollarni taqsimlash, oila ichidagi muloqot qoidalarini qo‘llash va ishlashi, nizolarni hal qilish va yuzaga keladigan muammolarni bartaraf etish usullari. Oilaviy urf-odatlar [va marosimlar] ma’lum bir mamlakat, jamiyatning ijtimoiy, diniy va tarixiy an’analari va marosimlariga asoslanadi, lekin ijodiy ravishda o‘zgartiriladi va o‘ziga xos tarzda to‘ldiriladi, shuning uchun ular har bir oila uchun o‘ziga xosdir. Aytgancha, sog‘lom (shu jumladan aqliy ma’noda) oilalar haqida gapirganda, quyidagilar qabul qilingan:

- har bir oila a’zosi boshqalar bilan teng deb hisoblanadi [3];
- ishonch, halollik va ochiqlik muhim fazilatlar va xususiyatlar sifatida;
- oila ichidagi muloqot bir-biriga mos keladi;
- oila a’zolari bir-birini qo‘llab-quvvatlaydi;
- har bir kishi butun oila uchun o‘z mas’uliyatini o‘z zimmasiga oladi;
- birgalikda dam olish, zavqlanish va quvonish;
- oila hayotida, kundalik hayotda an’analar va marosimlar muhim o‘rin tutadi;
- oila a’zolari har bir kishining xususiyatlarini va o‘ziga xosligini tushunadi/qabul qiladi;
- oilada shaxsiy daxlsizlik huquqi hurmat qilinadi (shaxsiy makonning mavjudligi, shaxsiy daxlsizlik);
- har bir insonning his-tuyg‘ulari qabul qilinadi va qayta ishlanadi.

Demak, psixologik iqlim oilaviy munosabatlarning barqarorligini belgilashga xizmat qiladi. Bu oiladagi psixologik iqlim mezonlari – ota-ona, oiladagi boshqa kishilar, ular orasidagi o‘zaro munosabatlar, oila turlari, yashash sharoiti kabi mezonlar ta’sirida shakllangan muhit. Oila qilimini salbiy yoki ijobiy bo‘lishi yuqorida ta’kidlangan bir qator oila funksiyalarining to‘g‘ri yo‘lga qo‘yilishi hamda oilaviy qadriyatlar bilan ham belgilanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Abduraxmanova Z.E. Oilaviy munosabatlar psixologiyasi. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent: “Universitet”, 2023. – 186 b.

2. Arapbaeva D.K. The Role of Individual-Typological Characteristics In The Process of Family Adaptation of Young Brides. SPAST Reports, Vol. 1 No. 1 (2024): PAMIR One Preprints. Retrieved from <https://spast.org/ojspath/article/view/4632>

3. Мандель Б.Р. Психология семьи [Электронный ресурс]: учеб. пособие / Б.Р. Мандель. – М.: ФЛИНТА, 2015. – 304 с.

4. Торохтий В.С., Прохорова О.Г. Психологическое здоровье семьи. – М.: Каро, 2009. – С.110-114.

TALABALARNING O‘QUV FAOLIYATIDA STRESSGA BARDOSHLILIKNING IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Abduraximova Shaxnoza Raxmonjonovna

Andijon davlat pedagogika instituti,

Pedagogika va psixologiya kafedrasida o‘qituvchisi

i

Hozirgi vaqtda inson ilmiy faoliyatining turli sohalarida genezisning mohiyatini o‘rganishga, turli xil stressli ziddiyatli vaziyatlarni hal qilish tuzilishi va usullarini tahlil qilishga qiziqish yuqori. Turli kasblardagi stress omillarini aniqlash va stressga chidamliligini shakllantirish mexanizmlarini (shu jumladan psixologik va pedagogik bilimlar sohasida) rivojlantirishga qaratilgan dasturlarni ishlab chiqishga alohida qiziqish bildirilmoqda.

"Stress" tushunchasi bir qator turli xil bilim sohalarida keng qo‘llanilganligi sababli, unga bunday holatning paydo bo‘lish sabablari, uning rivojlanish mexanizmlari, namoyon bo‘lish xususiyatlari va oqibatlari nuqtai nazaridan biroz boshqacha ma‘no qo‘yilgan. V.A. Bodrov o‘z asarlarida ta‘kidlaganidek, bu atama tashqi muhitning ekstremal ta‘sirining paydo bo‘lishi, namoyon bo‘lishi va oqibatlari, mojarolar, murakkab va mas‘uliyatli ishlab chiqarish vazifasi, xavfli vaziyat bilan bog‘liq ko‘plab masalalarni birlashtiradi. Stressning turli jihatlari psixologiya, fiziologiya, tibbiyot, sotsiologiya va boshqa fanlar bo‘yicha tadqiqotlar mavzusidir.

Zamonaviy inson hayoti jarayonida doimiy ravishda joriy etilayotgan ilmiy va texnik yangiliklar, shubhasiz imtiyozlar bilan bir qatorda, moslashish jarayonida ko‘pincha stress va uning zararli oqibatlari rivojlanishi uchun sharoit yaratadi. Evolyutsiya jarayonida vujudga kelgan stressga javob, organizmning kuchlarini jangga safarbar qilish uchun foydali bo‘lib, uning teskarisiga aylanib, tanaga ba‘zan tuzatib bo‘lmaydigan zarar etkazishi mumkin (S. X Haydarlio).

O'ZBEKISTON XALQARO ISLOM AKADEMIYASI
MUMTOZ SHARQ FILOLOGIYASI FAKULTETI
«DIN PSIXOLOGIYASI VA PEDAGOGIKA» KAFEDRASI

SERTIFIKAT

Arapbayeva Damegul

“O'ZBEKISTONDA DIN PSIXOLOGIYASINING
ILMIY-NAZARIY VA AMALIY MASALALARI”
respublika ilmiy-amaliy konferensiyasida
faol ishtiroki uchun

Prorektor

Z. Islomov

2024 YIL 22 MAY